

Відгук
офіційного опонента
на дисертацію Марти-Маргарети Стронянської
на тему «Лютнева музика епохи Бароко
у перекладенні для бандури»,
поданої на здобуття наукового ступеня доктора філософії
Спеціальність 025 – «Музичне мистецтво»
Галузь знань 02 – «Культура і мистецтво»

Місце дисертації Марти-Маргарети Стронянської в українському науковому просторі визначається, принаймні, трьома координатами: (1) розгалуженими традиціями дослідження музики доби Бароко; (2) наявністю серйозних вітчизняних штудій, присвячених бандурі та бандурному мистецтву; (3) існуванням численних розвідок, керівництв та практичних втілень перекладень з одного виконавського складу/інструменту на інший. Поєднання трьох названих координат і визначає унікальність розглядуваної роботи та актуальність її для українського музикознавства.

При цьому дисертантка знаходилась у достатньо непростій ситуації. Зазначу тільки один момент, що ускладнив її положення - бароковий.

Дослідження барокової музики є чи не найпотужнішою гілкою вітчизняного музикознавства. Наша наука по праву пишається фундаментальними роботами корифеїв - Ніни Герасимової-Персидської, Юрія Ясиновського, Олександри Цалай-Якименко, Юрія Медведика, Лідії Корній; значний внесок у дослідження барокової музики належить Ользі

Шуміліній, Івану Кузьмінському, Євгенії Ігнатенко, Богдану Дем'яненку та багатьом іншим вченим, які досліджували і досліджують і українське бароко (як згадані науковці), і його європейські варіанти. Європейські та американські вчені - починаючи від Альфреда Швейцера, Манфреда Букофцера, Ніколауса Харнонкурта - і до Тіма Картера, Елен Розанд та Річарда Тараскіна - також створили величезний корпус ґрунтовних досліджень барокової музики. Здавалося б, на такій достатньо добре опанованій території знайти оригінальну «незорану нивку» неможливо. Але пані Стронянська її успішно знайшла і зорала.

В існуючих дослідженнях барокова музика найчастіше розглядається крізь призму появи, розвитку та трансформацій «великих» концептуальних жанрів - опери-seria та Concerto grosso (переважно у західній музикології) та партесного концерту (цей напрямок домінує у вітчизняному музикознавстві). «Малі» жанри та проблематика, зумовлена їх специфікою, представлені в музичній барокіані дещо скромніше. Проте саме вони підготували ґрунт для інтонаційної кризи зламу XVI-XVII століть (що найнаочніше виявився у зміні провідного соціального інституту, який гарантує існування опус-музики, трансформації європейської жанрово-стильової системи та появі нових інфраструктурних утворень, які відповідали антропоцентричному образу світу). Саме «малі» жанри створили передумови для формування новоєвропейської інтонаційної концепції та забезпечили «великим» концептуальним жанрам саму можливість первинного етапу розвитку, сформувавши у суспільстві, користуючись визначенням Умберто Еко, систему

пресуппозицій - того спільного для адресанта та адресата фонду знань, без якого неможливе розуміння і, відповідно, адекватне сприйняття нового мистецтва. Йдеться про *chanson*, *canzona francese*, мотет, мадригал, танці для лютні. Саме лютнева музика та зумовлений її специфікою букет проблем, що належить до змальованої музично-історичної сфери, і були обрані дисертанткою за основний матеріал та об'єкт для свого дослідження.

Однак не лютнева музика стала центральним *предметом* розглядуваної дисертації. Горизонт очікувань, сформований пані Сторонянською, виявився геть іншим, суголосним як з тією ситуацією, що сформувалась у світовому виконавському мистецтві у другій половині ХХ сторіччя (історично інформоване виконавство), так і зі специфічними запитами власне української музичної культури (проблема репертуару для бандури, що виходив би за межі «народницької» парадигми). Саме тому всі штудії над особливостями барокової лютневої музики (історіографічно-джерельна панорама, подана у Першому розділі дисертації; компаративний огляд національних різновидів європейських барокових стилів, здійснений у Другому розділі роботи; прискіпливий розгляд специфіки лютневих табулатур, що належать до різних традицій та особливостей їх графічної фіксації, які стали основою Третього розділу дослідження) створили міцний фундамент для ключового досягнення дисертації пані Сторонянської - чітко вивірених та науково обгрунтованих перекладень показових прикладів лютневих табулатур для бандури (п'ять нарисів Четвертого розділу дисертації присвячено розшифруванню, аналізу та

перекладенню творів, що репрезентують різні національні школи, традиції та етапи існування лютневої музики). Йдеться про цикли Сільвіуса Леопольда Вайса, Адама Фалькенхагена, Ернста Готліба Барона, Йоганна Антоніна Лозі та Йоганна Себастьяна Баха.

Таким чином можна стверджувати, що найціннішим досягненням дисертації є її Четвертий розділ. Він має як суто наукове значення («розшифровка» матеріалу, науково коректне переведення його з табулатурного запису у сучасну нотацію; ретельний аналіз отриманого тексту в контексті культури епохи та профілю творчого шляху автора; здійснення перекладень з урахуванням співвіднесеності вихідного матеріалу та можливостей сучасного інструмента), так і прикладну цінність (розширення бандурного репертуару творами, що виходять за рамки фольклористично-орієнтованих обмежень).

Підкреслю ще раз: цей ключовий розділ дисертації не міг би з'явитись без трьох попередніх, оскільки за кожним конкретним рішенням (як розшифрувати той чи інший зворот/пасаж/мелізм; що означає цей знак у цьому контексті; як це виконувалось у XVII столітті; чому композитор написав саме так - і як його запис співвідноситься з традицією, яку він уособлює тощо) стоїть огрому попередньої роботи - часом реферативно-оглядової, часом - реконструкторської. Непрямим свідченням ґрунтовності проведеної попередньої роботи може стати, наприклад, список використаної літератури, у якому півтори сотні джерел - англійською, німецькою, італійською мовами. До речі, реферативна панорама, запропонована дисертанткою у Першому розділі

роботи, також може мати суто практичне застосування - наприклад, у навчальному процесі; те ж саме стосується Третього розділу.

Робота має струнку й логічну структуру, написана гарною і функціонально відподвіною мовою, коректно оформлена.

Проте усі наведені вище позитивні характеристики не означають того, що дисертація Марти-Маргарети Сторонянської не викликає зауважень та побажань.

1. Зауваження концептуально-термінологічного характеру.

При загалом коректній термінологічній системі роботи у опонента виникають сумніви у кількох моментах. Найперше, пов'язані з диференціацією понять «транскрипція», «перекладення», «інтерпретація» (с.43-44 і далі). Абсолютно погоджуючись з дисертанткою щодо того, що «при перекладенні вирішуються два основні завдання: переосмислення технічних засобів втілення музичного образу в зв'язку зі зміною тембрів та інструментальних умов, а також пристосування фактури оригіналу до нових умов звуковидобування та фактурних можливостей інструмента, для якого виконується перекладення» (с. 44) і поділяючи думку про те, що у такому сенсі перекладення можна вважати різновидом інтерпретації, зауважу, що у дисертації авторка не завжди розрізняє поняття «виконання» та «інтерпретація», подекуди вживаючи їх як синоніми. На думку опонента, це методологічно хистка позиція (особливо щодо виконавства доби Бароко), оскільки інтерпретація пов'язана з наявністю історичної дистанції між часом створення та часом виконання

твору, з автономізацією твору та остаточною диференціацією рольових статусів музикантів (композитор та виконавець). У добу Бароко (як слушно зазначає дисертантка) ця диференціація ще не відбулась; історичної дистанції між часом створення та часом виконання твору практично не існувало, відтак партисипативність мистецтва виключала необхідність та можливість інтерпретації у строгому значенні цього слова. Тому використовувати цей термін для позначення тогочасного виконавства недоцільно.

До цієї ж групи зауважень можна віднести синонімічне вживання термінів «автограф» та «уртекст» (див., напр., с.171), нетермінологічне використання терміну «нота» (с.92, 93 - мова там йде не про «ноти», а про «звуки»), недостатньо чітке розмежування категорій «жанр» та «стиль» (с.107-108).

2. Зауваження технічного характеру.

Як було зазначено, робота має струнку й логічну композицію та написана гарною мовою. Проте деякі огріхи надібуємо і тут. Так, викликає сумніви необхідність

- точного текстуального повтору фрагменту тексту на стор. 44-45;

- різного написання прізвища Адама Фалькенхагена (Фалькенхаген та Фалькенгаген) на стор. 148 та 149;

- примітки № 119 на стор. 172, у якій для чогось наводиться визначення терміну «табулатура» - при тому, що у попередніх розділах дисертації це питання було неодноразово з'ясовано.

Не зовсім зрозуміло, чому Йоганна Антоніна графа Лозі фон Лозінталя - чеського аристократа - названо австрійським композитором (стор.129)?

Викликає сумнів атрибуція акорду на стор.177 (прикл.68) як «тризвуку, щаблі якого розміщені на відстані чистої кварта один від одного (c1 - f1 - b2) на тонічному басу» (стор.177). Чи не доцільніше розглядати цей акорд як D2 із затриманням у мелодичному голосі, що розв'язується рухом на секунду вниз (es-c-f-a), тим більше, що подальший рух басу (es-d) та мелодичного голосу (a-b) окреслюють нормативне розв'язання у секстакорд?

Вважаю також, що суперлативи у самооцінці в науковому тексті зайві (див., наприклад, стор. 52-53, 182, 184). Нехай про ґрунтовність, ретельність та глибину дослідження скажуть читачі дисертації.

Наведені зауваження та запитання не підважують загальної концепції дисертації Марти-Маргарети Сторонянської та не ставлять під сумнів її оригінальність та наукову спроможність.

Ознак наукової недоброчесності та використання ШІ при знайомстві з текстом дисертації мною не зауважено.

На основі викладеного доходжу висновку, що дисертаційна робота Марти-Маргарети Сторонянської «Лютнева музика епохи Бароко у перекладенні для бандури» є самостійним та завершеним науковим дослідженням, яке повністю відповідає вимогам пунктів 5-9 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора

філософії», затвердженого Постановою КМУ № 44 від 12 січня 2022 р., а також затвердженим наказом МОН від 12 січня 2017 року «Вимогам до оформлення дисертації», тож її авторка – Марта-Маргарета Сторонянська заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 025 «Музичне мистецтво» галузі знань 02 «Культура і мистецтво».

Доктор мистецтвознавства,

Доцент,

Професор кафедри культурології

Українського католицького університету

Юрій Чекан